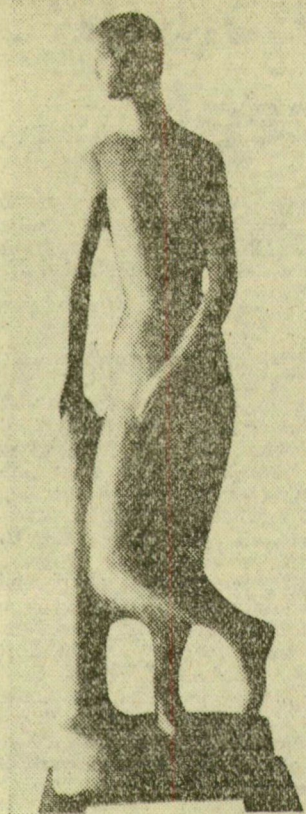

SZABÓ IVÁN LÁNY

KÜSZ JENŐ

Húsz év

Szítál az eső. Április.
Szellő motoz a fákon.
S ma, húsz év távlatából is
Apám alakját látom.

Citálom végső szavait,
melyet, mielőtt elment;
rámtestált — hátha alakít
magához méltót: Embert.

„Ne hajts gerincet senkinek.
Járj egyenes derékkal.
Zengj, mint a végtelen sínek.
s légy kemény, mint az érc.
[fal]...”

Szítál az eső. Április.
Akkor már benne égett
a Kór, mely véle végülis
orvul s kegyetlen végzett.

Kemény volt Apám jelleme,
mint egy presbiter isten...
De... nem is vitte semmire,
mint ahogy én se vittem...

Kevélynek tartották — noha
csak ember-voltát védte,
ha nem hajtott térdet soha,
s túl döngő volt a lépte.

Szítál az eső. Április.
Milyen kurta az élet:
húsz év múlva tán engem is
ugyanígy — felidéznek?!...

laki fekszik, részeg. Aktatáskája a földön, benne iratok, magától nyílt ki, vagy valaki már kirabolta? Valamit tenni kellene, senki se törődik ezzel az emberrel. Lehet, hogy elküldték egy tárgyalásra, utána beivott a csárdában, most itt hever. Legyek donganak vörös, izzadt arca felett. Szétnéz, beavatkozzon? Szokatlan lenne ez, sohasem elegyedett zűrös ügyekbe. Csendesesen élt, s csak azt kívánta, hogy őt se zavarják. Kóssa gondolatok kavargtak agyában, végül lehajolt, megrázta a fiatalember karját. Sokáig rázta, a padokról néhányan odanéztek, de csak egy pillanatra, nem érdekelte őket. Kovács megfogta az orrát, megcsavarta. A fiatalember felnyögött, megmozdult, felült.

— Vegye fel a táskáját, nyitva hever a földön. Ne aludjon itt.
Otthagytá, de visszazérett a híd-lábtól, megint visszafeküdt az ipse, táskáját keblére ölelte. A gyerekek kergetőztek, rá se néztek. Megszokták.

Fiatalok mentek el mellette, összebújva, hónuk alatt jegyzetfüzetek. Menet közben csökölőztak. Láttá az elgömbített szeméttartót, az ügyetlen, rozoga birkacsárdát, a veszekedő, unottan játszó gyerekeket, a halasbódét a sorbanállókkaal a részegzet a poros porondot, aztán a szoborra nézett. A szobor levett kalappal állt, bronz haján feketén fénylett a nap. Aztán elnézett a fák fölé.

Nem tudta volna szavakba foglalni érzéseit. Mi lent vagyunk, itt, a téren, benne vagyunk az életben, egyelőre még kicsit összevisza, pénz és öröm

Mindenről a napsugár tehetett. Vékonyka volt és éles, áthatolt a csipkefüggönyön, megismogatta a narancsszínű redőket, könnyedén szétomlott az asztali lámpa üvegburáján és a püderesdoboz tetején. Beleakadt egy pohárba és: megtámaszkodott az ollón. Itt apró, de vakító fényű tűzecske gyűjtött.

Mindez a legjobbkor történt. Mitya már időtlen idők óta unatkozott. Rajzolgattott eleinte. Egy egész oldalt megtöltött elefántokkal és zsiráfokkal. Az elefántok teáskannákra hasonlítottak, a zsiráfok meg kivétel nélkül olyanok voltak, mint az emelődaruak. Azután Moszkvics kocsikat pingált. Cserebogarak kerekedtek ki a keze alól, mire Mityának elege lett a firkálásból. Már éppen a gáz-tűzhellyel akart játszani — noha szigorúan megtiltották — amikor a napsugár csomó új ötletet adott.

Mitya elindult a sugár mentén. Valahol becsapódott egy ajtó, a sugár megremegett... Gyengéden nézett reá, az egyetlen látogatóra, aki megosztotta vele magányát. Lemászott a diványról és megpróbálta a kezébe venni. De hiába csapta össze tenyerét, a sugár kiszökött. Újból meg akarta fogni, de megint csak nem sikerült. Ez tetszett neki, elmosolyodott. De aztán meguntá a fénysugarat is, amit nem lehet megérinteni, vajon kemény-e vagy puha? Az olló azonban már egészen más.

Mitya lecsapott rá. Milyen furcsa, hogy eddig észre sem vette ezt a csodálatos tárgyat. Megragadta és széles mozdulattal szétnyitotta, majd megpróbálta összecsatintani. Az olló eleinte makacszkodott, de aztán kellemetlen csikorgással összezárt.

Mitya még észbe se kaphatott, amikor az olló már lensárga hajából is lenyiszszantott egy apró fűrtöt. Néhány pillanatra a kisfiúnak a lélegzete is elállt. Nem merté elhinni azt, ami történt. Aztán eltöltötte a felfedezés öröme.

Hiszen maga magának még soha nem csinált semmit. Reggelenként anya öltöztette, amint ő akarta, megmosdatta, amint ő akarta, megfésülte, amint ő akarta. Még gondolni sem lehetett arra, hogy ez megváltozzék. Amikor Mitya egyszer úgy próbálta felvenni a cipőjét, hogy a sarka elől, az orra meg hátul volt — akkora hadd-el-hadd kerekedett! És amikor az ingből nadrágot csinált és a lábát az ingujjba dugta, anya azt mondta: belehal, ha még egyszer előfordul.

És a haja!
Hogy utálja a homlokába fésült, lenyalt frizurát; majdnem a szemöldökeig ér! De ennek vége!

Mitya levágott előlről még egy fűrtöt szemöldöke fölött, a vékony bőrcsik helyén nagy háromszög alakú homlokrész tűnt elő, magas domború, fényes. Nagyon tetszett neki ez a homlok. Majd közepe is vágni kezdett, a fejbúbja felé. Úgy látszik, a haja nem mindenütt egyforma: főt aranyzóke, ahol kivágta szürkés, a halántékán pedig majdnem fekete.

Megszúrta magát, de most a fájdalmat hősiesen viselte el — ez sem történt még vele. Mikor a homlokzatán megjelent egy verccsepp, akkor is csak épp, hogy megremegett a szájaszéle. Ő már egészen más Mitya, és maga is érezte, hogy teljesen megváltozott.

Ez az új Mitya nem fél semmitől. A kamrába is ki mer menni — pedig ez a legrejtélyesebb és legfélelmetesebb hely a világon. Régebben a teknőben mosdatták őt, de aztán a teknő kilyukadt, kivitték a kamrába, befedték deszkával,

JURIJ NAGIBIN

AZ OLLÓ

a deszkára meg mindenféle lim-lomot raktak: egy régi bőrkarosszéket, meg háromlábú támlátlan széket, s koffereket. A falhoz mosóteknő támaszkodott, amely feyegetően kongott, valahányszor hozzáérték. A kamrában egerek is tanyáztak, míg az ajtóval átellenes sarkot pókháló szőtte be. Egy pók lakott benne.

És a kamrában rejtőzködött az „éjszakai látogató”, aki éjjel tologatja a bútorokat a szobában és néha leül a székre és mereven bámulja Mityát. Amint azonban Mitya sirástól felébredve anya meggyújtja a vilányt, az „éjszakai látogató” csodálatos ügyességgel felölti a kisfiú székére hajtogatott ruháinak alakját. És Mitya reggelenként önkéntelenül is megreme, amint anya nyugodtan leszedi az ő ingét és nadragját...

Mitya most előreszegezte az ollót és kilépett a folyosóra. Egy rugással kinyitotta a kamraajtót, ami nyikorogva ütdött neki

sóhajtott, de nem fenyegetően, panaszosan. Aha — gondolta Mitya — tudják, hogy én valaki más vagyok... megváltoztam...

A fény beömlött a kamrába és minden olyan volt, ahogy azt Mitya elképzelte: a fotel, a háromlábú szék, a bőróndök, meg a portól szürke pókháló. Csak az „éjszakai látogatónak” sikerült most is elbújni. Valami mocorgott a teknőt fedő deszkán. Bársonyosan sötét egér mászott ki a karosszék alól, s mintha hátsó lábára állva mellső lábával megfenyegette volna Mityát.

— Sersicc! — kiáltotta Mitya és csattogtatni kezdte az ollót.

Az egér összehúzta magát és besurrant az egyik bőrónd alá.

— Sersicc! — kiáltott rá Mitya mindenre, ami a kamrában volt és teljes erejéből csattogtatta az ollót.

És minden, ami a kamrában volt, egyszerre kicsi lett. Csak a poros, szürke pókháló lengett Mitya felé fenyegetően, a közepére pedig odaszaladt a pók.

— No várj csak, te lötytyed porrongy. Nesze! te pók!

És Mitya előrelépett, szétnyitotta az ollót és belevágott a hálóbá. De a pók lemaszott a falról, és szürke testével rátapadt az ollóra, ami nagy csörrenéssel leesett a földre... És Mitya sírva menekült.

A szobában világos volt, Mitya hamarosan abbahagyta a sirást. De azért még mindig félt az ajtó felé nézni.

Várt egy darabig, aztán lassan lemaszott a diványról. Óvatosan lábujjhegyen lépkedve vissza merészkedett a kamrához és mindkét öklével belökte az ajtaját.

— Itt vagyok! — mondta, — És semmitől se ijedek meg!

Este, amikor anya megjött, Mitya elmesélte, milyen nehéz napot élt át.

— Tudod, Anyu — mondta elgondolkozva — a kamrában nincs senki se, csak a régi vacakok és egy pókháló.

— Nem, kisfiam — felelte anya — a félelmed volt ott; de te most elkergetted.

Raáb György fordítása

összekeveredik, de a fák zöldek, frissek és felettük a levegő mindegy friss, egyszer lehatol a tiszta jóság és önzetlen rend ide a poros porondra is, és mindenüvé, szerte a városban, minden ember mellébe. Nagy dolog az élet, így megvívni, a költő is levett kalappal áll, és is levéném, de sűrű a hajam, ezért ilyenkor már nem hordok kalapot. Valahogy így ütött volna ki a monológia, ha próbálta volna érzéseit és gondolatait szavakba öltöztetni. De Kovács csak egy pillanatig volt ilyen állapotban, fejét még mindig a mellette álló fára emelve, amikor a gyér lombok közül leszólt egy vékony fiúhang:

— Ne féljen bácsi, nem esek le.

— Bánom is én — morogta bosszúsán, hogy megzavarták, de valójában nem haragudott senkire.

Örömmel vette szemügyre a hídfejáró új betonlépcsőit, ezt is megcsinálták. Kényelmesen, de éber szemmel lépkedett, ma mintha kinyílt volna benne valami. Itt a múzeum, lépcsőin ülnek a diákok, melegednek, tanulnak, fecsegnek. A szökőkút még nem működik, vascóhálozata a betonmedencében hever. Leül Móra szobránál, ezt Tóni bácsi csinálta, még régen, ismeri Tónit. Nézegeti Mórát, majd a bús parasztra siklik tekintete. Elégedetten nézegeti, és helyesli azt is, hogy két német lány leül a talpazatra, egy szőke fiú fényképezi őket. Aztán szétnéz.

Itt is vannak mamák, gyerekek, de nincs láрма, sietség, tiszta a gyp. színesek a virágok, valami szép ünnepélyesség rezeg a tiszta levegőben. Megrezen, olyan erővel tűnik szemé-

be a látvány. Még egyszer végigjártatja szemét a padon ülőkön, nem, nem tévedett. A mieink ülnek itt, dolgozó emberek, és gyerekeik, ruhájuk nem szebb, nem drágább, mint a másik parkban. A gyerekek is olyanok, s megis... A Múzeumba pillant, ez a tekintélyes épület ténne? Onnan sugárzik ki a felhalmozott kincsek tisztító ereje? Vagy a gyp szépsége, az utak tisztasága? Mindez együttve. Eszébe jutott egy kifejezés, amit annyiszor hallott, s csak most fogta fel való értelmét: a környezet nevelő hatása.

Egy kisfiú szalad át előtte, de mire anyjához ér, aki nézi az alvó öcsit a kocsiban, már lépésbe vált, illedelmesen ül le a padra, szeme csillog, mintha aki egy másik világból jött, ahol sok érdekese, nem jót, izgalmasat lehetett látni, hallani, és csinálni. Kovács megismeri, ez mászott fel a fára. Most már biztos a dolgában. A környezetnek nevelő hatása van.

Hazaindul, úgy érzi, hogy erről valahol beszélni kellene. Mennyi érdekes dolog van itt, alaposan szemügyre kell venni. Nagy a város, nem lesznek unalmasak a sétái.

Áthalad a parkon, páran rápillantanak, egy fehérfejű, alacsony emberke, hatvanon jóval túl, nem érdekes. Senki sem tudja, mit forgat magában, egy öreg, nem tudni kicsoda. Mindenki magában éli világát, néha közül belőle egy keveset, ami nem sértő, nem okoz bajt, legtöbbször köznap dolgokat, a ruháról, az enivalóról, sportról, szerelemről. De ami egészen az övé, azt magában hordozza, senki sem pillanthat elég mélyen belé.

PETRI FERENC

Csak te ne hagyj el

Jaj, hadd, hogy mindhalálig
így rejtekezzem benned állig
iffúságom,
gyönyörű tavaszi ruhám,
hogy minden csodád akár, a láva
szemembe úgy csapódjon
fényt szikrázva,
mint ez a délután,
hogy így fekhessék ámuldozva
hanyatt a földön,
s hogy hibátlan eged
fölköttem be ne omoljon, de ne törjön,
út nehéz sarában,
fák sudár sorában
iffúságom, te zabolátlan
táltos-csikó, csak te ne hagyj el,
hadd nevelhessek holtomig virágot,
hadd válthassam meg a világot
hetednapra
a te óriás szíveddel!

Igen és nem

A kétarcú Janus

Tévedés ne essék, itt most nem a római istenről van szó, aki reggel kinyitja és este bezárja az ég kapuit és akit éppen ezért két arccal ábrázoltak, hanem a magyar és az egész világ színházi életének, közelebbről azonban a szegedi színháznak kettős arcáról. Az egyik a kasszasiker felé fordul, a másik az irodalmi érték felé. Az egyik csak szórakoztatni akar, legtöbbször olcsó eszközökkel, igénytelenül, de bizonyos mesterségbeli tudással, rutinnal, a másik igényes szándékkal el akar gondolkoztatni, irodalmi színvonalra, újszerűsége törekszik, de nem eléggé határos, élvezetes formában. Az egyik a közönség legszélesebb körének érdeklődésére támaszthat igényt, a másik csak kevés literátus embert tud lekötöni. Az egyik telt házak mellett fut szériában, a másik felhazak mellett csak bérlettel. Jól van ez így? Így kell ennek lennie? Mielőtt az első kérdésre válaszolnánk, nézzük meg, hogy így volt-e ez mindig?

Shakespeare drámája és színháza a maga korában egyformán szolgált a nagyműveltségű és a műveletlen közönséghez és mindkettőhöz utat talált. Shakespeare színháza nem kétarcú, hanem egyarcú, illetve egyesíti a két arcot. Drámáinak egyszerre költői és életteli nyelvezete, mely pszichológiával megalkotott jellemi, kora lényeges problémáinak tükrözése, műveinek filozófikus mélységei az irodalom örökbecsű értékei közé tartoznak. Ezek az irodalmi értékek a legnagyobbfokú mesterségbeli tudással párosulnak.

A dráma és a színház a kapitalizmusban vált ketté és lépett két útra: az egyik út az üzleti- és közönségsikerhez vezetett, a másik az irodalmi értékhez, de egyben a bukáshoz, csődökhöz.

Az elmondottakból látjuk, hogy a színház igazi, nagy, fényes korszakában egy úton járt. A két út szakutca vizs. Hogy továbbhaladjunk ismét egyesíteni kell azokat. Kérdés, hogyan? Erre szeretnék példát ismertetni.

A Házasságról szó sem lehet című zenés vígjáték igénytelen, de mesterségbeli rutinnal megírt, mondánivaló nélküli, de szórakoztató, közönségsikert elért darab. Salamon Pál Mész a kés hegyén című történet-filozófiai problémákat feszegető, újszerű drámája nem talált utat a közönség széles rétegeihez, mert szerzője, minden tehetsége ellenére nem kezeli még tökéletes biztonsággal a drámaírás minden fortélyát. A színház művészi vezetése, dramaturg és rendező, díszlet- és jelmeztervező mindent megtett mindkét esetben a művészi szint és a siker érdekében, de egyik esetben inkább csak közönségsiker, a másikban inkább inkább csak irodalmi érték született.

Hogyan lehetett volna mindkét esetben a két utat összehozni és egyszerre biztosítani a közönségsikert és a művészi színvonalat? Mindenekelőtt dramaturgiai vonalon, de rendezésileg is. A Házasságról szó sem lehet szerzőitől nagyobb igényességet kellett volna megkövetelni a jellemábrázolás, stílus tekintetében és valami mondanivalót, ami az egyébként önmagukban hatásos jeleneteket összefűzi. A házasságról sok mindenfélét közölhetett volna a darab, például azt, hogy a művész nem házasságra született — igaz, hogy a gondolat nem új, megtalálható a többiek között Shownál is, de legalább gondolat — vagy azt, hogy a házasság, mint intézmény, megöli a szerelmet és a szenvedélyt, vagy azt, hogy ha a házastársak nem értik meg egymást, jobb ha elválnak, vagy hogy a házasság az egyéniség és szabadság feladását jelenti. Szóval sok mindent lehetett volna kihozni a témából, de a szerzők semmit sem akartak; csak öncélúan szórakoztatni. Céljukat el is érték, de mennyivel marandóbb hatást tudtak volna elérni, ha mesterségbeli tudásukat valami nemesebb cél érdekében használták fel. A színháznak erre kellett volna rávennie a szerzőket.

Salamon Pál magas igényű darabjának színreviteléhez viszont még több segítséget nyújthatott volna a színház dramaturgiai és rendezésben. A dráma első részében az a gondolati elem amiért tulajdonképpen íródott, kissé elszáradt a történelmi kavalkádban. Ezt a részt dramaturgiailag összefüggőbbé, zártabbá kellett volna tenni. A gondolati töltés és a parabola között szervezettebb kellett volna tenni a kapcsolatot.

Ha van darab, ahol a brechti színház tanulságait érvényesíteni lehet a rendezésben, akkor Salamon darabja par excellence az. Az elidegenítés klasszikus példája az, amikor a szereplők kilépnek a szerepük-ből, mint itt és saját gondolataikat, érzéseiket mondják el a szereplőkről. A kétféle magatartás között élesebb határokat kellett volna vonni. A történelmi viszonyok könnyebb és gyorsabb felfogását pedig feliratokkal lehetett volna elősegíteni.

Janus két arcának egyszerre történő felmutatását csak a színház valósíthatja meg, de csak akkor, ha kitartóan, céltudatosan és következetesen törekszik erre.

KALMAN LASZLO